

Radoslav Tomić

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Bilješke o slikama u Šibeniku, Pirovcu, Kaštel Štafiliću, Poljicima, Skradinu, Biogradu i Zadru

(Angelo Mancini, Mate Otoni, Giuseppe Marcatti, Franjo Gianacchi, Pietro Tantini)

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan – *Received* 12. 8. 2016.

UDK 75(497.5-3Dalmacija)⁶16/17⁶

75Mancini, A.; 75Otoni, M.; 75Marcatti, G.; 75Gianacchi, F.; 75Tantini, P.

Sažetak

U tekstu se iznose novi podaci o slikarima koji su tijekom 17. i 18. stoljeća djelovali u Dalmaciji ili su im slike sačuvane u tamošnjim crkvama. Autor povezuje sačuvane umjetnine s određenim umjetnicima čija se imena spominju i u dokumentima. Tako se raspravlja o Angelu Manciniju, Mateju Otoniju, Giuseppeu Marcattiju,

Franju Gianacchiju i Pietru Tantiniju. Njihova su djela sačuvana u Zadru, Biogradu, Pirovcu, Šibeniku i Poljicima. Nekima od njih pripisuju se nova djela ili ispravljaju i dopunjavaju podatci o njihovoj djelatnosti dok se o nekima donose prvi put relevantni podaci.

Ključne riječi: *Dalmacija, slikarstvo, 17. i 18. stoljeće, Angelo Mancini, Mate Otoni Napoli, Josip Marcatti, Franjo Antun Gianacchi, Pietro Tantini*

Na glavom oltaru u crkvi sv. Barbare u Šibeniku izložena je manja oltarna pala na sredini koje, uzdignuta na dvije stube i oslonjena na okruglu kulu, stoji sv. Barbara, zaštitnica topništva, vojnika, ljevača topova i vatrogasaca. Ispred nje, na zemlju je položen papir s ucrtanim topom. Sa strane svetice prikazani su sv. Nikola¹ i sv. Pavao s mačem², dok se, uz rub slike, uočava slikarov potpis u skraćenom obliku: *ANG. MCi F.* U potpisu se krije ime slikara Angela Mancinija pa bi potpis glasio: *ANGELO MANCINI F(fecit).*

Pri dnu slike je natpis:

ALTARE DELLA SCOLA DE BOMBARDIERI DI SEBENICO FAT(t)O FARE DA ESSI / L' ANNO 1610. E DEDICATO A S. BARBARA LORO PROTETRICE RESTAURATA / LA PALA IN QUEST'ANNO 1769 ADI 19 NOVE(mb)RE.

O slikaru Angelu Manciju postoje sitni, ali važni tragovi koji omogućuju da se barem u obrisima utvrdi njegov identitet. Opisujući unutrašnjost *Scuole dei pittori* u Veneciji podignute 1532. u blizini crkve sv. Sofije (Strada Nuova) C. A. Levi 1895. godine bilježi sljedeće: »Bratovština slikara (*La scuola de' depentori*) ima na stropu različite slike, tako jednu

s prikazom sv. Luke, drugu svetoga biskupa djelo Giulia del Moro – (koja ima slikarov portret u blizini jednoga akta), drugu sliku koja prikazuje sv. Petra kako hoda na vodi; djela Pietra kavalira Liberija –; slijedi jedan *chiaroscuro* s prikazom Krista između Ilije i Mojsija djelo Prete Genovesea (Bernarda Strozzija, op. R. T.). Slijedi djelo Palme – sv. Luka propovijeda, a sa strane te slike je akvarelom na papiru naslikana jedna figura istoga autora. Slijedi potom Samaritanac Allesandra Varottarija Padovanina –. Slijedi Navještenje Angela Mancinija, a sa strana jedno Kristovo čudo te Parabola o demonu koji sije razdor; slika na oltaru u stilu je Tizianova učenika, Polidora –.«³ Taj je navod slikarova imena višestruko dragocjen: ne samo da se spominje Angelo Mancini, nego i njegova slika *Navještenje* u središtu Bratovštine slikara među djelima brojnih, poznatih mletačkih umjetnika 16. i 17. stoljeća, kao što su Alessandro Varottari – Padovanino, Pietro Liberi i Bernardo Strozzi.

Među istraživačima umjetničke prošlosti u Hrvatskoj ime slikara Mancinija spominje Mijat Sabljar koji je u sakristiji crkve sv. Šime u Zadru sredinom 19. stoljeća zatekao i opisao njegovu sliku s prikazom Bogorodice s brojnim simbolima i natpisima:

Angelo Mancini, *Sv. Barbara sa sv. Nikolom i sv. Pavlom*, crkva sv. Barbare, Šibenik

Angelo Mancini, *St Barbara with St Nicholas and St Paul*, *St Barbara's church, Šibenik*

»Zadar

Crkva sv. Šime, u sakrestiji velika dobra slikarica S. Maria (glava osobito liepa) stoji u sriedi, nad njom duh sveti i Bog otac, desno od nje 2 templa, jablan i jabuka, lijevo kula, finikovo drvo i varoš sve to s napisama prisposobljujući te stvari s nebom da dolje grmlje, cvitje, zec, kornjača, patke i bunar skaciuci, na dnu: ANGELVS MANCINI. F. Živio oko 1610.⁴

Nešto poslije o slici je u crkvi sv. Šime u Zadru vrijedne podatke zabilježio i Carlo Federico Bianchi:

»U glavnoj sakrestiji vidi se velika slika Bogorodice okružene amblemima i simbolima koji joj pripadaju. Lijepi rad Angela Mancinija; iako dosta oštećena, ali na sreću nije restaurirana. (kasnije, 1858 sliku je restaurirao jedan inteligentni umjetnik, Giovanni Pessi iz Rijeke, čija je obnova bila veličanstvena).⁵

Sliku u velikoj sakrestiji spominje i Giuseppe Sabalich 1897. godine: »Velika slika Blažene Djevice, s natpisom: Angelus Mancini f. Obnovio ju je G. Pessi iz Rijeke.«⁶

Angelo Mancini, *Bogorodica Bezgrešnog začeća*, crkva sv. Nediljice u Crnici, Šibenik

Angelo Mancini, *Madonna of the Immaculate Conception*, *church of St. Domenica in Crnica, Šibenik*

Najiscrpniji opis slike zabilježio je isti autor u knjizi *I dipinti delle chiese di Zara* 1906. godine:

»Pogledajmo sada veliku sliku Bezgrešne Bogorodice. Evo što se vidi na slici. U vrhu je Bog Otac prikazan na uobičajen način zagasitom crvenom i tamno zelenom: ispod je bijela golubica Duha Svetoga. Desno Bogu Ocu, u tamnim oblacima prikazan je mjesec, a lijevo na blistavom nebu sunce.

Na sredini slike prikazana je Bogorodica. Stoji u andeoski-ružičastoj haljini zaogrnutu tamno-zelenim naborima. Ružičaste puti, oble tjelesne forme, smeđe kose koja joj preko ramena pada do koljena, Bogorodica ima lijep izraz s rukama u ekstazi i golim nogama. Smještena je na zelenu livadu na kojoj su prikazani evanđeoski Bogorodičini atributi naslikani na barokni i groteskan način. Lijevo su setecenteska vrata s natpisom na izvijenju vrpici: *porta paradisi*. Blizu je stablo cedra s natpisom: *sicut cedrus*. Blizu Bogorodice je čempres s legendom: *exaltata sicut cypressus* te *tempietto* s natpisom na vrpici: *templum Salomonis*. S druge strane je ogledalo s baroknim okvirom s dvije andeoske glavice i natpisom: *speculum sine macula*. Mali vrt ima natpis: *hortus conclusus*, a malena palma: *palma fructifera*. Maleni grm nosi na vrpici natpis: *flos*

Angelo Mancini (pripisano), *Bogorodica Bezgrešnoga začeca sa sv. Augustinom i sv. Petrom*, crkva sv. Foške, Vrsar
 Angelo Mancini (attributed), *Madonna of the Immaculate Conception with St Augustine and St Peter*, *St Fosca's church, Vrsar*

čempres, vrata raja, vijenac ruža; desno Davidov toranj, palma, ljiljan između trnja, ogledalo bez macchia, itd., dakle različite Bogorodičine litanijske oznake predočene u figurarnim oblicima. Svaki znak ima natpis koji tumači prikaz. Lijevo pri dnu piše: ANGELVS MANCINI F.

Slika je visoka 250 a široka 380 cm.⁸

Ceccheli je sliku koja brojnim simbolima i natpisima iz različitih izvora slavi i veliča Bogorodicu, smatrao djelom mletačkoga majstora 16. – 17. stoljeća.⁹ Prema navodima zadarskih istraživača slika je zaista bila većih dimenzija, a u crkvi je bila izložena i 1932. godine pa se njezin nestanak može povezati s tragičnom sudbinom Zadra tijekom Drugoga svjetskoga rata.

Na temelju potpisane oltarne pale na glavnom oltaru crkve sv. Barbare slikaru se može pripisati i pala *Bogorodica Bezgrešnoga Začeca* na glavnom oltaru u crkvi sv. Nediljice u Crnici, u predgrađu Šibenika. Uspravljeni lik Bogorodice s Djetetom u rukama oslanja se na isječak mjeseca oko kojega se savila zmija s jabukom u čeljustima. Na glavi joj je zlatna kruna i vijenac od dvanaest zlatnih zvijezda. Uokolo Bogorodice je zlatna mandorla sa zrakama oko kojih leti osam anđela s cvjetovima ruža i ljiljana, simbolima njezine čistoće i ljubavi. Ispod Bogorodičina lika dva anđela pridržavaju bijelu izvijenu traku s natpisom iz *Pjesme nad pjesmama*: *Ista est qve progreditvr, qvasi aurora consvrgens pvlchra vt lvna electa vt sol terribilis vt castrorvm acies ordinata*.¹⁰ Na pali je prikazana Bogorodica Bezgrešnoga Začeca (Bezgrešno začece Blažene Djevice Marije; *immaculata conceptio*) oblikovana

agri, jedan stup: *virga Jesse*. Dvije kamene stube vode do zdenca na kojemu je natpis: *pvtevs aqvarvm vivarvm*. Na stablu masline, desno pri dnu su riječi: *oliva speciosa*. U visini je ruža u čijem grmu piše: *flatio rosae*, a na ljiljanu: *(si)cvt lilium inter spinas*, na okrugloj kuli: *turris davidica* i konačno na fontani: *fons horto v...*

Pokraj ovih amblema prikazan je zec, nekoliko golubova u letu i jedna kornjača.

Veličina, 4 metra dužina, 3,50 visina. Lijevo se čita: *Angelus Macini f.*⁷

Sliku opisuju i Carlo Ceccheli 1932. godine:

»U centru se vidi uspravljeni lik Bogorodice sklopljenih ruku. Svugdje oko nje, u poljskom krajoliku vide se simbolički sveti simboli; lijevo Salomonov hram, sveti

Angelo Mancini (pripisano), *Sv. Barbara sa sv. Nikolom i sv. Grgurom*, Crkveni muzej sv. Barbare, Šibenik (foto: Hrvatski restauratorski zavod, Goran Tomljenović)

Angelo Mancini (attributed), *St Barbara with St Nicholas and St Gregory*, *The Museum of Sacral Arts – St. Barbara, Šibenik*

u skladu s ikonografskim tipom što se definirao s osloncem na opis žene iz Apokalipse: »Žena obučena u sunce, mjesec pod nogama njezinim, a na glavi joj vijenac od dvanaest zvijezda« (Otk. 12,1).

Pišući 1941. godine o crkvi sv. Nedjelje ili Gospe Neoskrvnenoga Začeca u šibenskom predgrađu Crnica, zabilježio je don Krsto Stošić da je u crkvi sačuvan samo jedan oltar na kojemu je »lijepa Gospina slika od 1609., koja je nabavljena po naredbi biskupa«. ¹¹ Podatke o godini naveo je pozivajući se na kaptolski arhiv u Šibeniku. ¹² Dvije spomenute šibenske oltarne pale ne povezuju samo godine nastanka, nego i njihove morfološke i stilske osobine, kolorit, način modeliranja likova. Bogorodica i sveta Barbara uskog su struka i mesnatog lica, labave tjelesne konstrukcije koja se skriva iza obilne draperije. U principu proporcije likova nisu »savršene«: kad se pogleda, primjerice, sv. Barbara, lako se uočava nesklad. Visoko podignut pojas kojim je pridržana njezina haljina ponavlja se i na liku Bezgrešne Bogorodice. Uz to upada u oči i nemarna modelacija dijelova tijela, lica, prstiju, kose, arhitekture i krajolika. Gotovo da se može govoriti o nedovršenom, skicoznom karakteru dviju slika. Ako se uspoređi maleni Isus kojega Bogorodica drži u rukama te likovi anđela, uočit će se da je riječ o stereotipima koji se ponavljaju i recikliraju poput lutki.

Nekoliko prepoznatih slika Angela Mancinija u Zadru i Šibeniku možda navode na pomisao da je umjetnik boravio u Dalmaciji, tim više što se njegovo ime ne navodi na popisima slikarske bratovštine u Veneciji. ¹³ Njegove slike pokazuju odlike renesansne umjetnosti s naglašenom središnjom osi i perspektivnim skraćenjima u prikazu krajolika. U oblikovanju svetačkih fizionomija oslanja se na protagoniste slikarstva mletačkoga *cinquecenta*. No sve je to u njegovim rukama oblikovano u provincijalnom ključu s deskriptivnim sklonostima na rubu sitničavosti i formalne nesređenosti. ¹⁴

Slikaru Mateju Otoniju Napoliju posvetio sam dvije radnje. U maloj monografiji tiskanoj 1997. godine ¹⁵ okupljen je veći broj njegovih djela u srednjoj Dalmaciji dok je u drugoj objavljenoj 2014. godine ¹⁶ razriješeno njegovo ime, mjesto boravka te je povećan broj djela koja su prepoznata na širem dalmatinskom prostoru. Utvrdilo se da se prvi put spominje 1660. godine u Zadru gdje se prije njega, između 1632. i 1664. godine, spominje slikar Giovanni Francesco Ottone da Napoli. Djela potonjega nisu zasad identificirana kao što nije sigurno jesu li dvojica slikara bili u rodbinskoj vezi. ¹⁷ Osim djela u srednjoj Dalmaciji tada se utvrdilo da je Mate Otoni Napoli (uz dotad poznata djela) oslikao drvenu tavanicu u crkvi sv. Bernardina na Rabu, oltarnu palu u samostanu sv. Duje u Kraju na otoku Pašmanu te nekoliko djela na otocima Šolti i Braču. Tako je, neočekivano, jedan »diletant« i »izvanvremenski« slikar brojnim djelima postao važna ličnost, gotovo protagonist slikarskih zbivanja u Dalmaciji od Raba do Makarskoga primorja, slikajući tijekom druge polovice 17. stoljeća za urbane sredine na otocima i u priobalju (Rab, Split) i ruralnim prostorima Poljica, Solina i sela u okolici

Mate Otoni Napoli, Sv. Antun Padovanski, crkva sv. Jurja na groblju, Pirovac

Mate Otoni Napoli, St Anthony of Padua, church of St George at the cemetery, Pirovac

Omiša i Makarske. Najviše ipak u Poljičkoj župi gdje su njegove slike i oslikani oltari ušli u gotovo svaku crkvu. Treba svakako uzeti u obzir da je i u njegovu slučaju vrijeme učinilo svoje jer su sigurno brojni oštećeni i potamnjeni radovi uklonjeni, spaljeni i zamijenjeni novim, naročito tijekom 19. i 20. stoljeća, kada se, u nešto izglednijim socijalnim prilikama, kupuju novije, »modernije« i stilski naprednije slike i mramorni oltari. Neka se Otonijeva djela preslikavaju, poput oltarne pale u Kraju na Pašmanu ili u Sutivanu na Braču, dok se u drugim slučajevima iz više izdvojenih djela stvaraju nove cjeline, poput slika u Tugarima na kojima se može jasno prepoznati preslagivanje i objedinjavanja dviju slika. Takvo kolažiranje susreće se u onim djelima koja su izvedena na drvenoj podlozi. Vjerojatno su neke table bile

Mate Otoni Napoli, *Bogorodica i sv. Josip*, predoltarnik, župna crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije, Kaštel Štafilić (tijekom restauracije)

Mate Otoni Napoli, Madonna with St Joseph, antependium, parish church of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary, Kaštel Štafilić (during the restoration)

oštećene pa se nastojalo dopunjavanjem formirati sliku koja će se izložiti na oltarnom retablu.

Takve dvije Otonijeve slike pronađene su u Pirovcu i u Poljicima. U župnoj kući u Pirovcu pohranjena je oltarna pala sv. Antuna Padovanskoga koja je, čini se, prenijeta iz crkve sv. Jurja na groblju. Da je slika naknadno preinačavana i kraćena vidljivo je u gornjem desnom dijelu gdje su, uz rubove lučnoga završetka, kidani likovi anđela. Uz uspravljeni, statičan i nepokrenut lik sv. Antuna s Djetetom u naručju, Otoni je u nepovezanim grupama prikazao još nekoliko *narativa*, tako Oplakivanje Krista, sv. Antuna, poprsje sv. Antuna s Djetetom te sv. Roka u široj, teško razumljivoj kompoziciji.

Još je složenija Otonijeva slika pronađena u kapeli sv. Ivana Krstitelja u Srijanima u Poljicima.¹⁸ Prigodom restauracije oltarne pale *Bogorodica s Djetetom, sv. Ivanom Krstiteljem i sv. Markom* koju je 1863. godine naslikao Antonio Vanti¹⁹ utvrđeno je da je platno pričvršćeno na drvene daske koje je, nedvojbeno, oslikao upravo Mate Otoni Napoli. Pozadina je sastavljena od šest dasaka od kojih je pet oslikano. Dvije su postavljene horizontalno, dok su tri donje kvadratnog oblika naknadno povezane u cjelinu. Prepoznaju se likovi grešnika, opsjednutih zlikovaca i palih anđela u paklu, pa se može pretpostaviti da je Otoni naslikao Posljednji sud. Možda je slika zauzimala cijelu površinu svetišta te je uklonjena pri postavljanju novije slike. No nije isključeno da je slika možda pripadala župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije (Velika Gospa) u župi Gornji Dolac-Srijane, jer se čini da je slika bila većih dimenzija. Ta je crkva početkom 19. stoljeća dobila novi mramorni oltar iz radionice Bertapelle na koji

je postavljena slika Petra Kaera (kopija Tizianove *Asunte* iz crkve Santa Maria Gloriosa dei Frari), pa je tom prigodom sa staroga oltara ili sa zida svetišta mogla biti preuzeta i starija slika koja je poslužila kao »pozadina« za Vantijevu palu.²⁰

I konačno, Otoniju se može pripisati i drveni oslikani predoltarnik na oltaru sv. Križa u župnoj crkvi Bezgrešnoga začeća Blažene Djevice Marije u Kaštel Štafiliću. Na njemu je prikazana *Bogorodica i sv. Josip* u interijeru s kamenim balustradom i dvobojskim kamenim podom u perspektivnom skraćenju. Predoltarnik potječe iz starije crkve posvećene 1671. godine te je nakon toga slijedila oprema njezine unutrašnjosti. Prema dokumentima u crkvi su uz glavni oltar bila i četiri bočna oltara s drvenim antependijima. Sadašnja crkva gradila se između 1753. i 1765. godine, kada je srušena stara u kojoj je u to vrijeme bilo sedam drvenih oltara.²¹ Danas se predoltarnik nalazi na oltaru sv. Križa, ali to nije njegovo izvorno mjesto. Od drvenoga, rezbarenog, bojanog i skulpturama anđela dopunjenog retabla s palom *Uzvišenje Svetog Križa* predoltarnik se razlikuje vremenom nastanka, ikonografijom i stilom. Otonijev antependij mora da je pripadao starom oltaru sv. Josipa koji je bio izrađen od drva pa je naknadno postavljen na oltar sv. Križa, jer je novi oltar sv. Josipa mramorni i na njemu je stari Otonijev antependij izgubio funkciju. Da bi se uskladio s novom cjelinom, temeljito je preslikan i tek se tijekom restauracije utvrdilo postojanje figuralnog prikaza što ga je izradio Mate Otoni Napoli. Vjerojatno je Otoni bio za staru crkvu izradio cijeli oltarni ansambl, kako je to znao u susjednim Poljicima. U onom času kada se Kaštel Štafilić odlučio podići novu, reprezentativniju crkvu, sudbina Otonijeva rada bila je zapečaćena: njegova

Mate Otoni Napoli, *Posljednji sud* (ulomci), crkva sv. Ivana Krstitelja, Srijane (Gornja Poljica)

Mate Otoni Napoli, *The Last Judgment (fragments)*, church of St John the Baptist, Srijane (Gornja Poljica)

neupitna rustična crta i naglašeno dekorativni karakter bili su zastarjeli i nisu se uklapali u novi crkveni interijer koji uključuje mramorne oltare i štuko dekoraciju Giuseppea Monteventija.²² Jedan njegov dio, oslikani predoltarnik, premješten je na drugi oltar i radikalno preslikan, dok su pala i retabl uklonjeni. Na sličan su način postupili i redovnici u samostanu sv. Duje na Pašmanu koji su Otonijevu sliku sv. Ante Padovanskoga dali da je preslika stilski »napredniji« majstor bezlična rukopisa, dok su, treba pretpostaviti, njegovi radovi i u drugim »urbanijim« sredinama tijekom 18., 19. i 20. stoljeća bili mahom uklonjeni ili preslikani u nakani da se moderniziraju i da se s njih potisne »retardirani« izvanvremenski Otonijev izraz preuzet iz grafika, renesansnoga i italo-kretskog slikarstva.

Kad se sagledaju Otonijeva djela rasuta po Dalmaciji, onda se možemo zapitati kakva je bila sredina koja je s takvim umjetnikom sklapala brojne ugovore o izradi slika i oltara u samostanima, župnim crkvama i kapelama. Otoni je ukočene, tvrde, shematizirane i izdužene likove svetaca prikazivao živim, »šarenim« bojama, reciklirajući stilski »zaostala« djela neovisno radi li se o naručiteljima urbanoga Raba ili o siro-

mašnom ambijentu selā sa sjeverne i južne strane mosorskih vrleti u Poljicima. Nikako se ne smije smetnuti s uma da je u tim samotnim ambijentima rođen Petar Smajić koji je u četvrtom i petom desetljeću 20. stoljeća u drvu oblikovao kipove arhaične snage, nepokretne u svojoj jezgri, jednako kao što su statični i stilizirani kameni kipovi anđela i svetaca izloženi na mramornim oltarima obitelji Bertapelle (Brutapelle) podignuti tijekom 18. i početkom 19. stoljeća na širem srednjodalmatinskom prostoru. Sklonost prema stilizaciji i oblikovanju »izvan stila« opće je mjesto povijesno »praznih prostora« gdje je dominantan diskurs pučke umjetnosti. Stoga ne čudi da se ta ista plošna stilizacija susreće u djelima slikarā Mate Otonija i Filippa Naldija i klesara iz radionice Bertapelle tijekom 17., 18. i 19. stoljeća, ali i umjetnika 20. stoljeća poput mozaičara Joke Kneževića i drvorezbara Petra Smajića. Ottonijev *Posljednji sud* svojim grotesknim i izravnim tumačenjem te prikazivanjem grešnika i grijeha pokazuje ekspresivnu snagu kasnosrednjovjekovnih srednjoeuropskih grafika koje je, uz ostala pomagala, slikar mogao posjedovati i koristiti u radu.

Neistražen je ostao i slikar Josip Marcatti (Joseph, Giuseppe Marcatti)²³ iako je nekoliko podataka o njemu zabilježio Ivan Kukuljević Sakcinski 1859. godine:

»Markati, N., slikar, rodом iz Skradina ili Zadra u Dalmaciji. Od njega ima u Zadru u frančeskanskoj crkvi oltarna slika svih svetacah reda sv. Franje, a na otoku Ugljanu, u manastiru sv. Mihajla, njeka nepoznata mi slika.«²⁴

Slikara je potom 1967. spomenuo o. Josip Ante Soldo pišući o franjevačkom samostanu i crkvi sv. Lovre u Šibeniku. Opisujući unutrašnjost crkve i njezinu opremu, zabilježio je sljedeće: »S desne strane se nalazio privilegirani oltar Gospe od žalosti. Sliku, koja je moguće oštećena kasnijom restauracijom, izradio je Josip Marcedi, kako piše na uglu same slike „Joseph Marcedi P“«. U bilješkama Soldo navodi da se J. Marcedi ne spominje u povijesti naše umjetnosti stoga pomišlja da bi to mogao biti Josip Marcatti iz Skradina kojega spominje Ivan Kukuljević Sakcinski, ali takav zaključak otklanja jer je umjetnikovo prezime pročitao kao Marcedi.²⁵

No na slici je jasno upisano ne samo slikarovo ime i prezime, već i godina nastanka: *Joseph Marcati P. 1759*. Stoga se može reći da je šibenska oltarna pala *Bogorodice od sedam žalosti* (*Gospa žalosna, Oplakivanje Krista*) vlastoručnim potpisom potvrđeno djelo slikara Josipa Marcattija, datirana 1759. godine. Ta je pala polazište za definiranje osobina Marcattijeva stvaralaštva te utvrđivanje kataloga njegovih djela općenito.

Prema podacima iz *Knjige umrlih grada Skradina* slikar Josip Marcatti umro je u tom gradu 24. ožujka 1769. godine. U bilješci se navodi da je na »Veliki Petak umro presvijetli Josip Marcatti izvrstan slikar, skrhan starošću u osamdesetoj godini te da je pokopan u katedrali«.²⁶ Prema tome slikar se rodio (oko) 1689. godine, ali zasad mjesto rođenja nije poznato. Svi dosad poznati podaci o Marcattijevoj umjetničkoj djelatnosti potječu iz vremena njegove starosti. Prvi, za sada

Josip Marcatti, *Oplakivanje*, franjevački samostan sv. Lovre, Šibenik
Josip Marcatti, The Lamentation, Franciscan monastery of St Laurence, Šibenik

Bočni oltar, crkva sv. Anastazije, Biograd (foto: Robert Matić)
Side altar, church of St Anastasia, Biograd

poznati spomen, potječe iz 1759. kada popravlja sliku u crkvi sv. Roka u Skradinu i kada potpisuje palu *Oplakivanje* u crkvi sv. Lovre u Šibeniku. Tada je imao sedamdeset godina.

Druge Marcattijeve slike koje spominje Kukuljević nije moguće identificirati. U zadarskom franjevačkom samostanu postoji oltarna pala *Svi Sveti*, ali je njezin autor Giovanni Battista Augusti Pitteri,²⁷ dok je navod o slici s otoka Ugljana nepouzdan. Prema arhivskim podacima Marcatti je 1759. godine, kako je već rečeno, obnovio sliku u crkvi sv. Roka u Skradinu.

6: Gennaio 1759: Spese per una Tavola fiumana per l'aggiunta della Pala di S. Rocco, è per chiodi canali numero 80 – L 3:7

Più per fattura al Signore Giuseppe Marcatti per aver dato il colore all'aggiunta della sudetta pala – L 16: –

Più per la paga d'un uomo, chè fù spedito a Sebenico per prendere li colori per il sopradetto effetto – L 3: –.²⁸

Navedena slika iz crkve sv. Roka nije sačuvana, pa se zbog toga ne može utvrditi kako je uopće izgledala, što je Marcatti na njoj radio i kako je izgledala njezina obnova.

Može se s mnogo razloga pretpostaviti da se Marcatti u oblikovanju kompozicije *Oplakivanja* koristio grafičkim predloškom, ali nije moguće odgovoriti koji je konkretni model slijedio, kao što nije moguće utvrditi gdje se i kod koga školovao.²⁹

U gornjem dijelu slike, iznad mrtvoga Krista i ražalošćene Bogorodice leti anđeo i drži svitak s natpisom: *Cuius Animo Gemente, Contristat. Et Dolentem Pertransiuit Gladius.*

Riječ je o drugoj strofi pjesme *Stabat mater dolorosa* koju je, vjeruje se, napisao Jacopone da Todi (oko 1230. – 1306.).

U latinskom izvorniku strofa glasi:

*Cuius animam gementem
 Contristatam et dolentem
 Pertransiuit gladius.*

Navedimo prijevod na hrvatski jezik Milana Pavelića:³⁰

*Dušom njenom razboljenom,
 Rastuženom, ražaljenom,
 Prolazio mač je ljut.*

Josip Marcatti, Triptih, župna crkva sv. Anastazije, Biograd (foto: Robert Matić)
Josip Marcatti, Triptych, parish church of St Anastasia, Biograd

No slikar se potpisao i na bočnom polju triptiha na oltaru u župnoj crkvi sv. Anastazije, u Biogradu. U tamošnjem drvenom retablu postavljene su tri slike na platnu. Središnja prikazuje *Gospu od Karmela sa sv. Mihovilom, sv. Anastazijom i sv. Krševanom (?)*, dok su na bočnim likovi sv. Petra i sv. Pavla. U podnožju sv. Pavla nalazi se slikarov potpis i godina nastanka: *JOSEPH MARCATI P. / 1765*. Ista je godina upisana i na oltarnom retablu na kojemu jedan anđeo nosi svitak s natpisom: *AD 1 OTOBRE 1765. F. (FA)TTO RENOV. 1932.*³¹ U biogradskoj staroj župnoj crkvi, koja je prethodila današnjoj, spominju se 1671. godine četiri oltara, među kojima i oltar Gospe od Karmela, ali je vjerojatnije da je monumentalni trodijelni retabl s oslikanim triptihom naručen za novu prostranu crkvu koju je 1761. godine posvetio zadarski nadbiskup Mate Karaman o čemu svjedoči opširan natpis na njezinu pročelju.³² Slikar je, dakle, biogradski triptih izradio u svojoj sedamdeset šestoj godini!

Kad se usporede dvije slike, u Šibeniku i u Biogradu, na kojima je potpis Josipa Marcattija, teško bi se, i u najsmjelijoj atributivnoj vježbi, povezale s istim majstorom. Dok oltarna pala iz crkve sv. Lovre u Šibeniku mekim obrisnim linijama pokazuje određene utjecaje suvremenoga mletačkog slikarstva, dotle je triptih u Biogradu tradicionalnije djelo ne samo trodijelnom razdiobom nego i morfološkim i stilskim

osobinama. Bočna su polja s figurama svetaca statična i monotona, a središnja pala pretrpana likovima bez unutarnje povezanosti. Na temelju toga može se zaključiti da se slikar u svom radu koristio različitim grafičkim predlošcima (koji su mogli biti i iz različitih povijesnih razdoblja) te da je svoj rukopis mijenjao, a kompozicije gradio i prilagođavao prema tuđim i preuzetim modelima. No te se oscilacije i razlike mogu objasniti i činjenicom da su slike nastale u umjetnikovim starijima godinama. S obzirom na navedeno smije li se uopće pomišljati da se Marcattiju pokušaju atribuirati i neka druga djela na širem šibenskom i zadarskom prostoru na kojemu je zabilježena njegova djelatnost koja možda pokazuje određene sličnosti s navedenim djelima? Taj put tek predstoji jer su svi poznati podaci o Marcattiju povezani s njegovom starijom dobi, pa se postavlja logično pitanje gdje su djela iz umjetnikovih mladih dana i zrelih godina.

Najveća je nepoznanica u »galeriji šibenskih slikara« ličnost fra Franje Antuna Gianacchija. Prve podatke o njegovom slikarskom djelovanju zabilježene su 1890. godine u časopisu *Folium dioecesanum*:

Franjo Antun Gianacchi, *Portret šibenskog biskupa Venancija Feliksa Scottija*, Biskupska palača, Šibenik (foto: Hrvatski restauratorski zavod, Goran Tomljenović)

Franjo Antun Gianacchi, Portrait of Venancije Feliks Scotti, bishop of Šibenik, Episcopal palace, Šibenik

Franjo Antun Gianacchi (?), *Portret fra Frane Zambellija*, samostan franjevac konventualaca (knjižnica), Šibenik

Franjo Antun Gianacchi (?), Portrait of Fra Frane Zambelli, monastery of the Franciscan Conventuals (library), Šibenik

»P. Francesco Gianacchi viveva contemporaneamente al suddetto nel Convento di Sebenico, il quale si distingueva per una non comune capacità nel maneggiare il penello, ed era un buon ritrattista, al quale mancò l'opportunità, nella ritiratezza del Chiostrò, di far risaltare la di cui capacità. Dei suoi lavori restano ancora sullo stendardo del Convento che viene portato nelle procissioni, l'immagine di S. Michele Arcangelo titolare dell'antica Chiesuola del Convento, e quella di S. Francesco d'Assisi titolare della nuova, ch'è l'attuale, circondato da ghirlande di fiori, con colori estratti da succhi d'erbe, ch'egli felicemente macinava. Di più nell'aula episcopale si conserva il ritratto molto somigliante del Vescovo Veranzio Scotti, morto nell'anno 1795.«³³

Slične je podatke napisao 1930. godine i don Krsto Stošić u rukopisu *Samostan i crkva franjevac konventualaca u Šibeniku*:

»Fra Frane Gianacchi. Bavio se slikanjem a imao je za to prirodni dar. Od nj. radova čuva se u Šib. sv. Mihovio, patron grada i titular crkvice kod samostana sv. Frane i druga slika sv. Frane, obje na zastavama za procesije. U biskup. palači je nj. slika biskupa Venancija Scotti. Rabio je boje od bilja. Umro je u Šib. 23.11.1803.«³⁴

Posljednji je o slikaru zabilježio kratku bilješku o. Nikola Mate Roščić 2015. godine:

»Fra Franjo (Antun) Gianacchi. Pristupio je u redovničku zajednicu u Šibeniku 1796. i položio redovničke zavjete 8. siječnja 1797. godine, kada je i afilliran šibenskom samostanu. Samo mjesec dana kasnije dobiva litterae dimissoriales za subđakonat i đakonat. Fra Željko Lončar piše za njega da je „u poodmaklim godinama ušao u samostan.“ Bio je diskret šibenskog samostana. Bavio se slikarstvom. Prema jednom zapisu od 1. listopada 1802. godine čitamo da je tadašnji gvardijan Fra Ante Tommaseo na samostanskom kapitu-lu predložio sljedeće: Riconoscendo nel Padre Francesco Antonio Gianacchi oltre la distinta abilità nella Pittura che esso diligentemente impiegata in alcune opere e della chiesa e del convento, una cognizione sufficientissima del Canto fermo e figurato...“ predlaže ga za vikara kora, što su braća prihvatila živim glasom i aplauzom. Prema pisanju don Krste Stošića, od njega se čuvaju slike Sv. Mihovila, zaštitnika grada Šibenika i naslovnika stare crkvice pokraj samostana sv. Frane, potom slika Sv. Frane. Ove slike su na zastavama za procesiju. U biskupskoj palači nalazi se njegov portret šibenskog biskupa Venancija Feliksa Scottija (1784.–1795.). Umro je u Šibeniku 19. rujna 1803. (prema starijem Mrtvaru: 23. studenoga 1803.).«³⁵

Ako je portret biskupa Venancija Feliksa Scottija (biskup od 1784. do 1795. godine) zaista izradio Franjo Gianacchi,³⁶

moguće je pomišljati da su u Šibeniku sačuvana i druga njegova djela. U knjižnici franjevačkoga samostana u kojemu je Gianacchi bio redovnik izložena su četiri portreta zaslužnih povijesnih ličnosti. To su portreti fra Matija Frče (Ferchie), fra Frane Zambellija, pape Siksta V. i pape Klementa XIV. Zanimljiv se čini upravo fra Frane Zambelli koji se rodio u Šibeniku 1726. gdje je primio redovničko ruho 1742. godine dok je doktorat teologije stekao u Rimu. Bio je provincijal franjevača konventualca Dalmacije, gvardijan u Šibeniku, ispovjednik za hrvatski jezik u Vatikanu, inkvizitor u Istri gdje je u Piranu i umro 1809. godine. Šibenski je samostan Zambelli zadužio na različite načine, a najviše darovnicom relikvijara i brojnih knjiga. Stoga su redovnici 1796. naručili njegov portret koji je i danas izložen u Knjižnici.³⁷ Na portretu je opširan natpis:

Rmūs P. Franciscus M. / Zambelli Sibenicens. / Omnibus Religionis / Studiis in Italia peractis / In Colleg:o D. Bonaventurae / Rae de urbe, / A. A. & Sac. Theol. Doctor / Est renuntiatius / Inde. Minis. Prōlis in Patria / Romae Poenitentiariorum Rector / est deputatus / Nunc Inquisitor Geñilis / In Civit. Justinopolis ac / tota Istriae Provincia / existit. / Quod / Suo Sibenicens. Caenobio / Nonnulla praestiterit, Be- / Neficia, et Bibliothecam / multis ditaverit Libris / flagitantibus ejusdem / Caenobii Patribus se pin / gi sustinuit.

Vrijeme nastanka slike, njezine likovne osobine i vrijednosti pa i činjenica da su mogući autor portreta i model bili u istom samostanu i provinciji dozvoljavaju misao da je pred nama djelo fra Frane Giancchija. Ipak, krećemo se u posve hipotetskom prostoru: nemamo sigurnih dokaza da je upravo on naslikao biskupa Scottija, ali navodi »starijih« pisaca vjerojatno nisu puke fantazije. Slična impostacija, oštra linija i skromna koloristička skala odlikuje oba portreta pa se upravo na tim pretpostavkama temelji prijedlog za slikara Giancchija kao mogućeg portretiste u Šibeniku na izmaku 18. stoljeća.

Pišući o slikarstvu u Zadru od 15. do 20. stoljeća, u kataloškoj jedinici analizirao sam i sliku *Uskrsnuće Krista* postavljenu na istočni zid svetišta u crkvi sv. Šime koju je potpisao Pietro Tantini, o kojemu se može iznijeti nešto više podataka. Slikar se spominje u Veneciji druge polovice 18. stoljeća kao vjeran suradnik Ludovica Galline, koji je nakon smrti (1787.) ostavio Tantiniju svoj slikarski pribor. Slikao je djela vjerske tematike i portrete koji nisu identificirani ili su zagubljeni te pripisani drugim majstorima. Njegovo je zajamčeno djelo oltarna pala *Pohodeње Blažene Djevice Marije* datirana 1792. godinom u crkvi S. Tomà u Veneciji. G. A. Moschini 1815. spominje potpisanu i datiranu (*Pietro Tantini 1803*) sliku *Bogorodica s Djetetom i sv. Alojzijem Gonzagom*. Izradio je i crtež prema slici *Bogorodica* svoga učitelja Galline prema kojemu je Antonio Baratti izveo grafički otisak.³⁸ Tantini je umro, zaboravljen, početkom 19. stoljeća u Veneciji.³⁹

I o naručitelju zadarske slike kapetanu Ivanu⁴⁰ Jovoviću Stratimiroviću može se iznijeti nekoliko sitnih, ali inspirativnih biografskih podataka. Prema novijim istraživanjima bio je podrijetlom iz Herceg Novoga u Boki kotorskoj, ali se on i drugi članovi toga roda spominju u Šibeniku, Veneciji i Trstu

Pietro Tantini, *Uskrsnuće Krista*, crkva sv. Šime, Zadar (Arhiv Stalne izložbe crkvene umjetnosti u Zadru, foto: Živko Bačić)
Pietro Tantini, *The Resurrection of Christ*, *St Simon's church, Zadar*

tijekom 18. i 19. stoljeća.⁴¹ Treba navesti da se Ivan Jovović Stratimirović spominje kao član Mletačke demokratske vlade nakon ukinuća Republike 1797. godine. On je podnio i obrazložio prijedlog novoj vladi da se dotadašnji naziv *Schiavi*, *Schiavoni* zamijeni oblicima *Slavone*, *Slavo* ili *Slaviano*. Isto tako predložio je da se slavenska prezimena pišu na drugačiji način sa završetkom na *itz* umjesto *ich*. Toga se prijedloga i sam pridržao jer je u natpisu na slici u Zadru njegovo ime upisano kao *Ioannes Iovovitz de noblilibus Stratimirovitz*.⁴²

Spomenuti se posebno založio pri opremanju i uređenju crkve sv. Ilije u Zadru. Stoga je njegovo ime 1805. godine zapisano ćirilničnim slovima iznad ulaza u kapelu sv. Spiridona srušenu u Drugome svjetskom ratu. On je zajedno s Gavrilom Petrovićem dobio 20. siječnja 1805. godine punomoć od crkve za njezino uređenje kada je popločana, zajedno s trgom ispred, dok je oltar proširen i uređen.⁴³ Stratimirović je osim toga 17. prosinca 1806. sklopio ugovor sa slikarom Mihailom Speranzom, podrijetlom s Krfa, ali nastanjenom u Trstu, koji se obvezao da će za 1300 fiorina izraditi cijeli ikonostas za crkvu sv. Ilije, što je i završio 1811. godine.

Time se Ivan Jovović Stratimirović pred nama pojavljuje kao važna figura u prijelomnim godinama dalmatinske i mletačke prošlosti. Svojim je životom povezoao nulte točke jadranske obale, od Boke kotorske, Venecije, Trsta i Zadra, makar mu ulogu i značenje poznajemo u vrlo skromnim oblicima. Njegov mogući položaj u pokrajinskoj dalmatinskoj vladi sa sjedištem u Zadru za sada nije poznat.⁴⁴ U neproučenim arhivskim dokumentima u Zadru spominje se 1804. i 1805. godine kao kapetan trgovačkoga broda podrijetlom iz Herceg Novog, uvijek u vezi s trgovačkim poslovima u ravnateljstvu soli, desetine i travarine (*erbatico*). U Zadru je narudžbama umjetnina zadužio dvije crkve jer je osim crkve sv. Ilije naručio sliku u katoličkoj crkvi sv. Šime i tako se pridružio brojnim državicima koji su za tu »državnu« crkvu kupovali i naručivali dragocjenosti, počevši od hrvatsko-ugarske kraljice Elizabete preko kneževa i kapetana za vrijeme mletačke vlasti. Njegova je narudžba zapravo posljednja narudžba

takve vrste u toj crkvi. Istovremeno je grčku pa srpsku pravoslavnu crkvu sv. Ilije zadužio kao naručitelj i obrazovani pojedinac koji je mogao pomoći pri izboru slikara novoga ikonostasa. Povezanost s tom crkvom potvrđuje i činjenica je u njoj i grobnica njegove kćeri Ljubimire.

Sitnim dopunama zadarska je monumentalna slika dobila jasniji vremenski i društveni okvir. Nastala je kasno, vjerojatno na samom zalasku 18. stoljeća kao darovnica dalmatinskoga plemića koji je imao, čini se, važnu, ali nedovoljno poznatu ulogu u Veneciji i Zadru oko 1800. godine. Umetnuta visoko u istočni zid svetišta sv. Šime, slika doprinosi složenoj scenografiji sakralnoga prostora te znamenite crkve. Postavljena iza glavnoga oltara s rakom sv. Šimuna u rukama anđela i bočnih slika s temom *Prikazanja u hramu*, slika dekorativnim karakterom djeluje poput plakata na kojemu se jasno prepoznaju statično oblikovani likovi oštih crta lica obasnih intenzivnim svjetlom što zrači iz Kristova uskrsloga lika.

Bilješke

- 1 Crkva sv. Barbare izvorno je bila posvećena sv. Benediktu i sv. Nikoli pa je prisutnost zaštitnika pomoraca i putnika na pali logična.
 - 2 Na balčaku je naslikan propeti lav s mačem. Možda je riječ o grbu naručitelja. Don Krsto Stošić zabilježio je da je riječ o prikazu sv. Krševana, iako u pravilu taj zadarski zaštitnik i akvilejski mučenik kojemu je posvećena i srednjovjekovna crkva u Šibeniku nije prikazivan s knjigom u rukama. U zadarskoj ikonografiji prikazuje se kao vitez (na konju) s kopljem i zastavom. Na glavnom oltaru u crkvi sv. Krševana kipar Alvise Tagliapietra prikazao ga je kao mladoga viteza atletskega tijela sa zastavom i mačem. Na slici u Šibeniku on je bradati zreliji muškarac s knjigom i mačem kako se prikazuje sv. Pavao. Grb u čijem je štitu crnom bojom naslikan križ nalazi se u zabatu drvenoga, pozlaćenog i rezbarenog retabla na kojemu je izložena slika. Dosadašnji pisci nisu utvrdili kome je pripadao.
 - 3 CESARE AUGUSTO LEVI, *Notizie storiche di alcune antiche scuole d'arti e mestieri scomparsi o esistenti ancora a Venezia, Venezia, 1895.*, 38–39 (prijevod R. T.). Usp. i ELENA FAVARO, *L'arte dei pittori in Venezia e i suoi statuti, Firenze, 1975.*, 113.
 - 4 Rukopisne bilješke Mijata Sabljara u Ministarstvu kulture. Usp. MARTINA JURANOVIĆ-TONEJC, *Putne bilješke Mijata Sabljara (1852. – 1854.): crkveni inventar, Zagreb, 2010.*, 47–48.
 - 5 CARLO FEDERICO BIANCHI, *Zara cristiana 1, Zara, 1877.*, 350–351 (prijevod R. T.). Usp. i TOMISLAV RAUKAR – IVO PETRICIOLI – FRANJO ŠVELEC – ŠIME PERIČIĆ, *Prošlost Zadra III, Zadar pod mletačkom upravom, Zadar, 1987.*, 556. Autor (Ivo Petricioli) sliku, na temelju Bianchijeva i Cecchellijeva opisa, naziva *Bogorodica u mističnom vrtu*.
 - 6 GIUSEPPE SABALICH, *Guida archeologica di Zara, Zara, 1897.*, 367 (prijevod R. T.).
 - 7 GIUSEPPE SABALICH, *I dipinti delle chiese di Zara, Zara, 1906.*, 60 (prijevod R. T.).
 - 8 CARLO CECHELLI, *Catalogo delle cose d'arte e di antichità d'Italia, Zara–Roma, 1932.*, 118 (prijevod R. T.).
 - 9 CARLO CECHELLI (bilj. 8), 118.
 - 10 Pjesma nad pjesmama, 6:10. (*Tko je ova koja dolazi kao što zora sviće, lijepa kao mjesec, sjajna kao sunce, strašna kao vojska pod zastavama?*). Biblija, Zagreb, 1983., 647.
 - 11 Don KRSTO STOŠIĆ, *Sela šibenskog kotara, Šibenik, 1941.*, 31. U to je vrijeme šibenski biskup bio Francesco Vincenzo Arrigoni (1599. – 1626.) poznat kao naručitelj umjetnina. U crkvi sv. Dominika dao je 1626. podići oltar s drvenim retablom na kojemu je njegov grb i pala Filippa Zanibertija. Uz njega je i kamena grobnica s biskupovim portretom. U katedrali se čuva i Zanibertijeva oltarna pala *Sv. Fabijan, sv. Sebastijan, sv. Lucija i sv. Dominik* koju je naručio isti biskup. On je, uz to, angažirao Jerolima Mondellu da 1624. izradi drvenu propovjedaonicu u katedrali te ormare u sakristiji. Usp. RADOSLAV TOMIĆ, *Prijedlog za Filippa Zanibertija*, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 28 (1989.), 143–151; ISTI, kataloške jedinice S/29 i K/17, u: *Dominikanci u Hrvatskoj*, (ur.) Igor Fisković, Zagreb, 2011., 353–354, 392–393. Tu je navedena i starija literatura.
 - 12 Don KRSTO STOŠIĆ (bilj. 11), 31.
 - 13 ELENA FAVARO (bilj. 3), 113.
- U Muzeju sv. Barbare u Šibeniku čuva se triptih *Sveta Barbara, sv. Nikola i sv. Grgur*. Danas su ostala tri oslikana polja sa svetačkim likovima u polukružnim nišama dok je ukrasni okvir uništen. Iako su slike oblikovane prema renesansnim stilskim obrascima,

nije isključeno da su mogle nastati krajem 16. ili na početku 17. stoljeća. U tom bi se slučaju možda moglo govoriti o Angelu Manciniju. Renesansnim stilskim postupcima Mancini se koristio i pri slikanju pale sv. Barbare.

Pred očima mi je i oltarna pala *Bogorodica Bezgrešnoga začeca sa sv. Augustinom i sv. Petrom* iz Vrsara u Istri (crkva sv. Foške) koja prikazuje sve odlike mletačkoga slikarstva ranog *seicenta* s osloncem na prethodnike i suvremenike, ali razriješene u provincijalnom ključu s mogućim korištenjem grafičkih listova. Jasnoćom prikaza i simetričnim rasporedom likova pala u Vrsaru može se povezati sa šibenskim Mancijevim djelima. Dovoljno je usporediti likove sv. Nikole da se utvrdi sličnost koja ne može biti slučajna. I način gomilanja Bogorodičinih atributa odaje istovjetnosti. Usp. VIŠNJA BRALIĆ – NINA KUDIŠ BURIĆ, Slikarska baština Istre. Djela štafelajnog slikarstva od 15. do 18. stoljeća na području Porečko-pulske biskupije, Zagreb–Rovinj, 2006., 604–606, f. 546. U taj ambijent mogla bi se možda uklopiti i oltarna pala *Sv. Sebastijan i četiri sveca* pripisana Antoniju Morreschiju (spomen od 1594. do 1633.), no čini se kao da su likovi sv. Sebastijana i anđela što pridržava knjigu sv. Mateju preslikom preinačeni. Ibidem, 108–109, f. 8.

14

Slika je restaurirana 1782., 1861., 1989. i 2012.–2014. godine. Spomen o prve dvije restauracije zabilježen je na poledini slike. Prvi je intervenirao Domenico Uroda 28. ožujka 1782. godine: *Ai 28 marzo 1782 / Fu resta. questa pala / sot(t)o il governo di sign. / Matteo Zanbela / da me Domenico Vroda*. Potom je slikar Zebedeo Piccini sliku dopunio novim detaljima: vijencima i stručcima cvijeća u rukama anđela, srebrnom zvjezdanom krunom oko Bogorodičine glave te glavom anđela u donjem pridodanom dijelu slike, a promijenio je i oblik slova u natpisu na bijeloj traci. O njemu svjedoči natpis na drvenoj poledini: *restaurata di nuovo nel 1861 da me Zebedeo Piccini il giorno 7 Decemb*. Ime Domenika Urode nije za sada poznato dok je Zebedeo Piccini poznat po nizu djela u Skradinu i Dubrovniku. O djelatnosti slikara Zebedea u klosturu franjevačkoga samostana u Dubrovniku pisao je Stipe Nosić. Usp. STIPE NOSIĆ, *Uz obnovu oslika u klosturu Samostana male braće*, u: *Dubrovnik*, 3 (2012.), 5–31. Autor je tada pretpostavio da se slikar zvao Zebedeo Fumi i da je pripadao slikarskoj obitelji Fumi koja se iz Venecije preselila u Trst, a potom u Rijeku. Zebedeo je, između 1860. i 1870. izradio i Vedutu Dubrovnika koju je za franjevački samostan naručio o. Ivan Evandelist Kuzmić kopiravši, prema pisanju fra Frana Jurića, istoimenu sliku iz ostavštine Rafe Sarace. Usp. i FRANO JURIC, *Vođ po franjevačkom samostanu Male braće u Dubrovniku*, Dubrovnik, 1921., 31. Zebedeo je 1870. godine izradio u crkvi sv. Stjepana u Sustipanu »kopiju stare slike koja je bila u toj crkvi, a izgorjela je u požaru 1869. On je naslikao „nebnicu“ velikog oltara i sliku sv. Stjepana na stropu te crkve.« STIPE NOSIĆ, n. dj., 27. Usp. i LUKA HANZA ST., *Crkvice u Sustjepanu*, u: *Narodna svijest*, 12 (1935.), 5.

Nakon toga o. Nosić je u Arhivu samostana pronašao podatak da je 20. kolovoza 1872. godine slikaru Zebedeu Picciniju isplaćeno 119 fiorina za radove u crkvi: *al Pittore Zebedeo Piccini p. lavori in chiesa*. Te je podatke autor objavio u dubrovačkim novinama. Time je isključeno ime Zebedea Fumija. Zebedeo Piccini je 1860. u svetištu skradinske katedrale izradio tri monumentalne zidne slike dok je u Dubrovniku 1876. oslikao tavanicu u pravoslavnoj crkvi. Usp. BRANKO ČOLOVIĆ, *Arhitektura Crkve svetoga Blagoveštenja*, u: *Kultura Srba u Dubrovniku 1790. – 2010.: iz riznice srpske pravoslavne Crkve svetoga blagoveštenja*, (ur.) Goran Spajić, Jelica Reljić, Miroslav Perišić, katalog izložbe, Dubrovnik – Beograd, 2012., 73–74, bilješka 2.

Sliku je 1989. »obnovio« Vlado Šerić dok je 2012. – 2014. godine restaurirana u Restauratorskoj radionici Hrvatskog restaurator-

skog zavoda u Splitu (voditelj Žana Matulić Bilač, suradnice: Julija Bačak, Sandra Šustić i Jelena Zagora). O slici i njezinoj obnovi vidi: JELENA ZAGORA – ŽANA MATULIĆ BILAČ, *Obnova slike Svete Nediljice*, u: *Sveta Nediljica. Glasilo župe Bezgrešnoga začeca*, 2/15 (2013.), 8–11.

15

RADOSLAV TOMIĆ, Matej Otoni slikar u provinciji, Omiš, 1997.

16

RADOSLAV TOMIĆ, Slikar Mate Otoni Napoli, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 38 (2014.), 103–116.

17

Giovanni Francesco Ottone da Napoli spominje se u zadarskim dokumentima u brojnim varijantama: *Gio. Francesco Ottone da Napoli pittor habitante in questa Citta...*, *Francesco Ottone da Napoli Pittor...*, *...signor Francesco Ottone pitor...*, *...mistro Francesco Ottone Pitor...* Usp. BOJAN GOJA, *Novi prilozi o baroknom slikarstvu u Zadru*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 38 (2014.), 134, 144, bilješke 10–11.

18

Na pročelju crkve upisana je 1710. godina. Tada se ili vjerojatno nešto prije može datirati naša slika.

19

Na slici je natpis: *Per divozione / don Nicola Zuglevichc paroco / é Petar Caraman. Antonio Vanti fecit 1863*. Obojica su i Žuljević i Karaman iz Srijana. Na slici je prikazana Bogorodica u ikonografskoj shemi Bezgrešne, Gospe od Ružarija i Krunjenja. Okružena je anđelima, u vrhu je i Bog Otac. Slika je izrađena tehnikom ulja na platnu koje je pričvršćeno na daske s Otonijevim oslikom.

20

Stariji oltar u župnoj crkvi Uznesenja Marijina spominje u svojoj oporuci poljički vikar don Frane Pavić 7. prosinca 1708. godine: »I za to neka se kupe blazine i ubrus u veliku crkvu B.G., prid veliki otar kandelu o tolori i. e. / 15 /« Usp. MARKO MIŠERDA, *Spomenici Gornjih Poljica*, Priko, 2003., 96.

21

SANJA ACALIJA, Župna crkva Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije u Kaštel Štafiliću, Kaštel Lukšić, 2007., 24, 30.

22

RADOSLAV TOMIĆ, Štukaturist *Giuseppe Monteventi* – djela, prijedlozi, hipoteze, u: *Peristil*, 44 (2001.), 81–92.

23

Slikarovo se prezime susreće u dvije varijante: potpisivao se kao Joseph Marcatti, dok ga dokumenti bilježe kao Joseph Marcatti.

24

IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*, svezak III, Zagreb, 1959., 243.

25

O. JOSIP ANTE SOLDI, *Samostan sv. Lovre u Šibeniku*, u: *Kačić*, 1 (1967.), 44, bilješka 179.

26

Anno Domini 1769 die 24 Martii in die Parasceve illustrissimus Joseph Marcatti Pictor Pictor excelens, in communionem Sanctae Matris Ecclesiae Animam Deo reddidit. (...) Obiit autem aetatis suae annorum 80 senio confectus. Cuius cadaver in hac Cattedralli Ecclesia tumulatum honorifice fuit. Državni arhiv u Zadru, 378 – Zbirka matičnih knjiga, 1111. Skradin, Knjiga mrtvih (23. 3. 1744. – 21. 1. 1782.), fol. 45v.

Zahvaljujem dr. Bojanu Goji na ustupljenom podatku iz Državnoga arhiva u Zadru.

- 27
RADOSLAV TOMIĆ, Slikar Giovanni Battista Augusti Pitteri u Dalmaciji, Zagreb, 2002., 52–57.
- 28
Skradin, župni ured, Blagajnički dnevnik Katedralne crkve u Skradinu, od g. 1745. – 1778., fol. 26. Zahvaljujem dr. Bojanu Goji na ustupljenom dokumentu.
- 29
U crkvi sv. Lovre u Šibeniku nalazi se grobnica Dominika Marcattija iz 1722. godine. On je bio prijatelj franjevcima te samostanski sindik. Usp. O. JOSIP ANTE SOLDI (bilj. 25), 47, bilješka 191.
- 30
MILAN PAVELIĆ, Crkveni himni, Zagreb, 1945., 171–172. O hrvatskim prijevodima himne usp. SLAVKO TOPIĆ, Rascviljena Majka staše, u: *Magnificat*, VI/11 (2012.), 4–7.
- 31
RADOSLAV TOMIĆ, Kiparstvo II, Od XVI. do XX. stoljeća, Zadar, 2008., 110–111. Tada sam oltar u Biogradu povezivao s oltarom iz župne crkve u Pakoštanima na kojemu je upisana 1(6)99 godina i ime majstora (upisano: *Matio Rvina f.*), pretpostavljajući da su oba djelo potpisanoga majstora Ruine, ali se takvo mišljenje čini neodrživo s obzirom na to da je na biogradskom retablu i na slici upisana ista, 1765. godina, što znači da su nastali u razmaku od 66 godina.
- 32
CARLO FEDERICO BIANCHI, Zara cristiana 2, Zara, 1879., 152. Natpis spominje da je crkva posvećena za vrijeme zadraskoga nadbiskupa Mate Karamana, biogradskoga župnika Ante Jurasovića i prokonzula (generalnoga providura za Dalmaciju) Francesca Dieda.
- 33
Folium dioecesanum 7/IX, (1890.), 58.
- 34
KRSTO STOŠIĆ, Samostan i crkva franjevac konventualaca u Šibeniku, rukopis u Muzeju grada Šibenika, 1940., 90.
- 35
NIKOLA MATE ROŠČIĆ, Samostan i crkva Sv. Frane u Šibeniku, Šibenik, 2015., 144–145.
- 36
Čini se da su dijelovi lica prepravljani u kasnijim restauracijama.
- 37
NIKOLA MATE ROŠČIĆ (bilj. 35), 117–118, sa starijom literaturom o Zambelli.
- 38
Na otisku je natpis: *Opus primum Ludovici Gallinae 1775. Petrus Tantinus discip.s delin.it 1785, Ant. Baratti sculp.* Usp. Thieme-Becker 32, Leipzig, 1938., 435.
- 39
GIAN ANTONIO MOSCHINI, Guida per la città di Venezia II/1, Venezia, 1815., 131, 228; Thieme-Becker 32 (bilj. 38), 435; CARLO DONZELLI, I pittori veneti del settecento, Firenze, 1957., 219–220.
- 40
U tom je obliku upisano njegovo krsno ime na natpisu u crkvi sv. Ilije. Usp. GIUSEPPE SABALICH (bilj. 6), 129.
- 41
Zahvaljujem dr. Lovorki Čoralić koja mi je dostavila na uvid svoja neobjavljena istraživanja o obitelji Jovović Stratimirović.
- 42
O toj epizodi pisali su Mate Zorić i Lovorka Čoralić navodeći i stariju literaturu. Usp. MATE ZORIĆ, Književni dodiri hrvatsko-talijanski, Split, 1992., 261; LOVORKA ČORALIĆ, U gradu svetog Marka, Zagreb 2001., 377. O slici usp. EMIL HILJE – RADOSLAV TOMIĆ, Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije – Slikarstvo, Zadar, 2006., 307–308.
- Posvetni natpis na slici u cjelini glasi:
IN / RESVRECTIONIS IMAGINEM / AD ETERNI DEI OMNI-
POTENTIS GLORIAM / DIVIQVE SIMEONIS PROPHETE / IA-
DERTINORVM SINGVLARI PATRONO / BENEFICENTISSIMO
/ IOANNES IOVOVITZ DE NOBILIBVS STRATIMIROVITZ /
SVE DEVOTIONIS / TESTIMONIVM / VMILIME DICAVIT.
- Grb na slici ponavlja se i na nekim dokumentima iz Državnoga arhiva u Zadru koja se odnose na Stratimirovića.
- 43
GIUSEPPE SABALICH (bilj. 6), 126–129; DUŠAN BERIĆ, Crkva sv. Ilije u Zadru, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 11 (1959.), 142, 146.
- 44
DAZD, Bilježnici Zadra, 31, Domenico Castelli (1777.–1812.), B. 36, br. 20; usp. i Vodič DAZD, knjiga I, 2014. Na podacima zahvaljujem dr. Bojanu Goji i dr. Miru Graniću.

Summary

Radoslav Tomić

Notes on Various Paintings in Šibenik, Pirovac, Kaštel Štafilić,
Poljica, Skradin, Biograd, and Zadar

(Angelo Mancini, Mate Otoni, Giuseppe Marcatti, Franjo Gianacchi, Pietro Tantini)

The present study focuses on the activity of several painters active in Dalmatia during the 17th and 18th centuries. Some of their artworks have remained preserved to the present day, while others are only documented in the archival records. The first among these painters is the Venetian Angelo Mancini, author of the altarpiece *St Barbara with St Nicholas and St Paul* (1610) for St Barbara's church in Šibenik. Its stylistic features allow for the attribution of the *Madonna of the Immaculate Conception* in the same city to the same author, a painting located in the church of St Domenica in Crnica and first mentioned in 1609. Another monumental painting of Madonna signed by Mancini (meanwhile lost) is mentioned in St Simon's church in Zadar and the author indicates that other works by the same artist may have been preserved in Istria. In that respect, a particularly important case is the altarpiece *Madonna of the Immaculate Conception with St Augustine and St Peter* from the church of St Fosca in Vrsar.

Painter Mate Otoni Napoli is relatively well researched. He was active in the second half of the 17th century in the wider Dalmatian area: from Rab to Brač, Poljica, and the Makarska Littoral. He has been attributed with two more paintings: the altarpiece *St Anthony of Padua* in Pirovac near Šibenik and a fragment of a larger painting (*The Last Judgment*) in Poljica, as well as the painted wooden antependium showing *Madonna with St Joseph* in the parish church of the Immaculate Conception in Kaštel Štafilić.

Research on painter Josip Marcatti from Skradin has only begun. He was born in or around 1689 and died in Skradin in 1769. In 1759, he signed his name on the altarpiece *The Lamentation* at the monastery of St Laurence in Šibenik, at the time when he was, according to the archival records, renovating a painting in Skradin. In 1765, he signed a triptych at the side altar in the church of St Anastasia in Biograd. Regarding his advanced age, one should not wonder about the oscillations in quality and expressivity in his work. What remains an open question is whether some of his paintings from an earlier period are still extant.

The greatest enigma in the "gallery of Šibenik's painters" is Fra Franjo Antun Gianacchi. According to the present

research, he joined the monastic community of Šibenik in 1796 and took the vows on January 8, 1797, when he became affiliated with the Franciscan monastery of Šibenik. Don Krsto Stošić mentions his painting of St Michael, patron saint of Šibenik and the titular of a small ancient church next to the monastery of St Francis, as well as a painting showing St Francis himself, both of them on procession banners. The episcopal palace preserves his portrait of Venancije Feliks Scotti, bishop of Šibenik (1784-1795). The painter died in Šibenik on September 19, 1803. If he is indeed the author of the bishop's portrait, one may presume that some of his other paintings may be preserved in Šibenik. At the library of his monastery, there are four portraits of distinguished historical personalities: Fra Matija Frće (Ferchie), Fra Frane Zambelli, Pope Sixtus V, and Pope Clement XIV. A particularly interesting case is Fra Frane Zambelli, who was born in Šibenik in 1726 and took the monastic habit in the same city in 1742. He obtained his doctoral title in theology in Rome and became the provincial of the Franciscans Conventuals of Dalmatia, the guardian of Šibenik, the confessor in Croatian at Vatican, and an inquisitor in Istria. He died in Piran in 1809. He promoted his Šibenik monastery in various ways, most importantly by donating various reliquaries and numerous books. It is for this reason that the friars ordered his portrait in 1796, which is still exhibited in their library.

Eventually, this study complements the present research on *The Resurrection of Christ*, signed by Pietro Tantini. The painter is mentioned in Venice during the second half of the 18th century as a loyal assistant of Ludovico Gallina, who inherited the master's painting tools after his death in 1787. Tantini painted religious motifs and portraits, yet most of them have been lost or attributed to other masters. The commissioner of the painting in Zadar was Ivan Jovović Stratimirović, who originated from Boka and held the post in the Venetian government after the abolition of the Republic in 1797.

Key words: Dalmatia, painting, the 17th and the 18th century, Angelo Mancini, Mate Otoni Napoli, Josip Marcatti, Franjo Antun Gianacchi, Pietro Tantini